

אונאת דברים

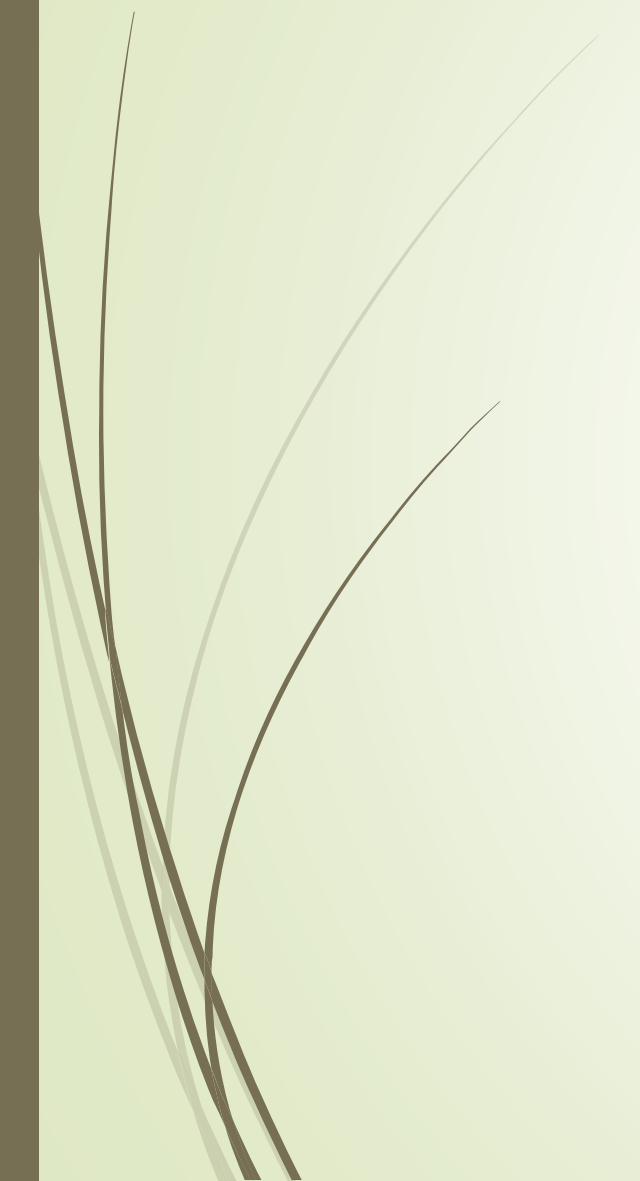
בבא מציעא דף נח ע"ב

נטלי בר דיין ועידן בוזגלו יב"ס 6 מגמת תלמוד

מבוא

- הסוגיה מחולקת לשלושה חלקים:
 - חלק ראשון – משנה.
 - חלק שני – ברייתא.
 - חלק שלישי – תלמוד.
-

אונאת דברים

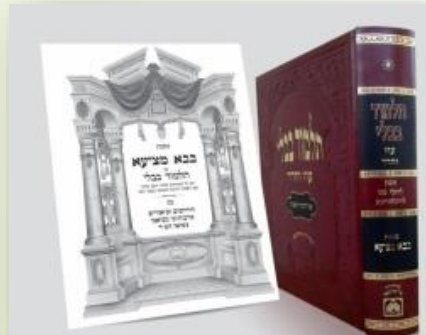
- אונאת דברים הוא איסור לצער אדם ולפגוע בו נפשית, בעיקר בדיבורים.
- סוגיית אונאת דברים נמצאת בפרק "הזהב" שזהו הפרק הרביעי.
- שם המסכת "בבא מציעא", פירושו שער אמצעי, מסכת זו עוסקת במגוון רחב של נושאים: הלכות אבדה ומציאה, הלכות שומרים, הלכות אונאה וריבית, הלכות שכירות ועוד.
- מסכת בבא מציעא היא בסדר נזיקין.

נח ע"כ

בבא מציעא

פרק רביעי

הזהב

שני סוגי האונאה למילה אונאה שתי משמעויות:

- ▶ אונאת ממון היא רמאות במקח וממכר: "אחד הלוקח ואחד המוכר יש להן אונאה" (משנה בבא מציעא ד ד). "אונאת ממון".
- ▶ אונאת דברים הוא דברי עלבון, דברים קשים שיש בהם לגרום צער: "גדול אונאת דברים מאונאת ממון" (בבלי בבא מציעא נח ב).

אונאת דברים - הסוגיא

זיווגן ועד כמה - לא הוי אונאה.
כדי דמיהם - כפלייס. חסיפום =
מנו. במלחמה - נמוך התלמטה.

תוספות

הא מה אני מקיים לא תונו באונאת
דברים - דכל היכא דאיכא
למדרש - דרשינן, ולא מוקמינן בלאוי
יתירי.

אם הוא בן גרים כו' - היינו זו אף זו.
דאפילו מעשה אבותיו אין לו
להזכיר.

ב משנה כשם שאונאה במקח וממכר כך
אונאה בדברים. לא יאמר לו "בכמה חפץ זה" והוא
אינו רוצה ליקח. אם היה בעל תשובה לא יאמר לו
"זכור מעשיה הראשונים", אם הוא בן גרים לא יאמר
לו "זכור מעשה אבותיך", שנאמר "וגר לא תונה ולא
תלחצנו".

ג גמרא תנו רבנן: "לא תונו איש את
עמיתו" - באונאת דברים הפתוב מדבר. אתה אומר
באונאת דברים, או אינו אלא באונאת קמוץ? כשהוא
אומר "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך"

- הרי אונאת קמוץ אמור, הא מה אני מקיים "לא תונו איש את עמיתו" - באונאת
דברים. הא כיצד? אם היה בעל תשובה אל יאמר לו "זכור מעשיה הראשונים", אם
היה בן גרים אל יאמר לו "זכור מעשה אבותיך", אם היה גר וכא ללמוד תורה אל
יאמר לו "פה שאכל נבילות וטריפות, שקצים ורמשים כא ללמוד תורה שנאמרה מפי
הגבורה".

אונאת דברים - הסוגיה

אם היו יסוריו באין עליו, אם היו חלאים באין עליו, או שהיה מקבר את בניו, אל יאמר לו כדרה שאמרו לו חביריו לאיוב "הלא יראתה בסלתה תקנתה ותם דרכיה זכר נא מי הוא נקי אכד". אם היו חמרים מכקשיו תבואה ממנו, לא יאמר להם "לכו אצל פלוני שהוא מוכר תבואה" – ויודע בו שלא מכר מעולם. רבי יהודה אומר: האף לא יתלה עיניו על המקח בשעה שאין לו דמים, ושהרי הדבר מסור ללב, וכל דבר המסור ללב נאמר בו "ויראת מאלהיה". אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: גדול אונאת דברים מאונאת קמון, שזה נאמר בו "ויראת מאלהיה" וזה לא נאמר בו "ויראת מאלהיה". ורבי אלעזר אומר: זה בגופו וזה בקמונו. רבי שמואל בר נחמני אומר: זה – ניתו להישבון, וזה – לא ניתו להישבון. – סני סנא קמיה דרב נחמן בר יצחק: כל המלבין פני חבירו ברבים כאילו שופך דמים. – אמר ליה: שפיר קא אמת, דחזינא ליה דאזיל סומקא ואתי חורא. – אמר ליה אביי לרב דימי: במערבא במאי זהירי? – אמר ליה: באחורי אפי. דאמר רבי חנינא: הכל יורדיו

הסבר הסוגיה

חלק ראשון-המשנה:

- ברישא (ראש, התחלה של המשנה) - המשנה קובעת שכמו שיש אונאת ממון כך יש אונאת דברים.
- בסיפא (סוף המשנה) - המשנה מציגה שלוש דוגמאות לאונאת דברים:
 - לשאול בחנות "כמה זה עולה?", בלי כוונה לקנות.
 - להזכיר לבעל תשובה שחזר למוטב את עברו.
 - להגיד לבן של גרים שיזכור את מעשה אבותיו הגויים.
- שהרי נאמר בתורה "וְגַר לֹא תוֹנֶה, וְלֹא תִלְחָצְנֶנּוּ כִּי-גֵרִים הָיִיתֶם, בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם" (שמות כב כ), כלומר – אסור לאונות גר (בדברים) ואסור ללחוץ אותו (בגזל ממון וברמאות) כי גם אנחנו היינו גרים במצרים.

הסבר הסוגיה

חלק שני-ברייתא:

- ברישא, הברייתא מוצאת חיזוק מהתורה לאיסור אונאת דברים. הדבר נעשה כך:
- בתחילה מובא הפסוק מסוף הפסקה בתורה: "ולא תונו איש את-עמיתו, ויראת מאלהיך" (ויקרא כה יז).
- הנחה – הכוונה היא לאונאת דברים.
- שאלה – איך יודעים? אולי הכוונה היא לאונאת ממון?
- תשובה – יש עוד פסוק בתחילת אותה פסקה, שאומר: "וכי-תמכרו ממכר לעמיתך, או קנה מיד עמיתך, אל תונו, איש את אחיו" (ויקרא כה יד).
- מסקנה - הפסוק הזה (יד) מדבר בפירוש על קניה ומכירה וגם כתובה ההוראה אל תונו. סימן שפסוק זה מדבר בלי ספק על **אונאת ממון!** ולכן אנחנו חייבים להניח כי הפסוק שהובא ראשון בברייתא (יז) מדבר על **אונאת דברים**. שהרי לא ייתכן ששני פסוקים סמוכים בתורה יגידו את אותו הדבר.

הסבר הסוגיה

בסיפא, נותנת הברייתא 6 דוגמאות לאונאת דברים, חלקן מופיעות במשנה למעלה וחלקן לא. והן:

2

אם היה בן גרים

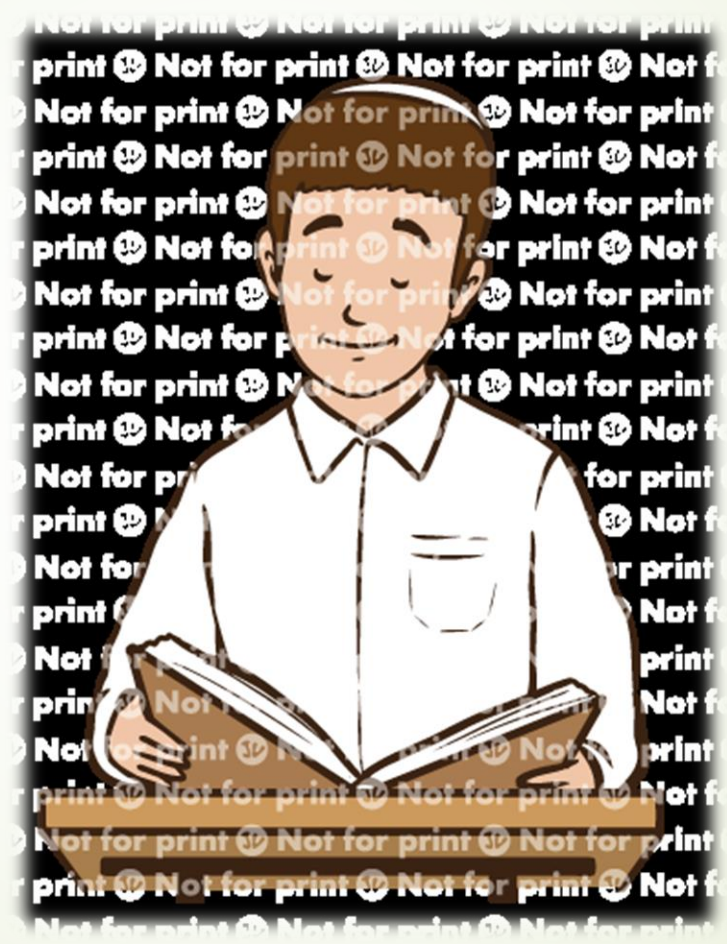
1

אם היה בעל תשובה

אם הוא גר בעצמו ובא ללמוד תורה, אסור להעליב אותו ולהגיד "פה שאכל נבילות... בא ללמוד תורה..."

3

אם האדם סובל, אסור לומר לו (מה שאמרו לאיוב חבריו): מגיע לך... אם נענשת כנראה חטאת.

4

אם באים חמרים (מובילי שיירת חמורים) לבקש תבואה, אסור לשלוח אותם למקום שאין בו תבואה (סתם "לעבוד עליהם")

5

רבי יהודה מוסיף דוגמה שדומה למקרה שהובא במשנה - אסור לבוא אל הסוחר ולהסתכל בסחורה במבט של מישהו שרוצה לקנות, אבל אין לו שום כוונה לקנות. דוגמא זו שונה מן הדוגמא שבמשנה בכך שבמשנה מדובר על כך שאדם **שואל** על המחיר ובברייתא רבי יהודה אומר שאפילו **להסתכל** על המוצרים בחנות, זו אונאת דברים (וַיֵּרֶאֶת מֵאֲלֵהֶיךָ).

הסבר הסוגיה

חלק שלישי – תלמוד:

רבי יוחנן בשם רבי שמעון בר יוחאי אומר שאונאת דברים חמורה מאונאת ממון, בפסוק י"ז שמתייחס לאונאת דברים כותבת התורה את הביטוי וְיֵרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ כְּלֹמֵר – צריך לפחד מאלוקים וכביכול אלוקים "יתערב באופן אישי", ואילו באונאת ממון בפסוק י"ד, אין ביטוי כזה.

"גדול אונאת דברים מאונאת ממון
שזה נאמר בו ויראת מאלהיך
וזו לא נאמר בו ויראת מאלהיך"

רבי שמעון בר יוחאי(רשב"י)

רבי אלעזר מוסיף שזה (אונאת דברים) בגופו, כלומר פוגעת בנפשו ממש, וזה (אונאת ממון) פוגעת רק ברכושו, בממונו.

רבי שמואל בן נחמני מוסיף שאונאת ממון ניתנת להחזר ע"י החזרת הכסף שנלקח, ואונאת דברים, (העלבון והפגיעה הנפשית), אינה חוזרת.

אמר התנא (החכם שחזר על המשנה) בבית המדרש של רב נחמן בר יצחק:
כל המלבין פני חברו ברבים כאילו שופך דמים. כל מי שמעליב את חברו בציבור, כאילו שפך את דמו.

איסור הלבנת פנים

אוי לנו מיום הדין

העיר על כך רב נחמן בר יצחק: נכון אמרת! כשמעליבים אדם בציבור, רואים שכל הצבע האדום יורד לו מהפנים ומתחלף בצבע לבן.

